

IRACLIDE

sau dialog despre teatru (II)

A edifica și a dăinui

I — Poate să ți se pară ciudat, prietene, marile sărbători mă predispun întotdeauna să mă gândesc la arta mea. Și asta nu neapărat pentru că asociez arta de momentele de sărbătoare ale omului, ci pentru că o mare sărbătoare, ca și o reprezentare — ca orice reprezentare artistică în general — îmi dă sentimentul reconfortant al unei comunități.

II — O, Iraclide, intuiesc ce vrei să spui. Dar vreau să-ți las neștirbită plăcerea de a mă desluși.

I — Te-ai întrebat vreodată ce este o sărbătoare ?

II — Sper că n-o să ne apucăm acum să deslușim cum au ajuns unele popoare să-și facă sărbătorile

I — Nu, fii liniștit, nu e vorba de așa ceva. Deși, la drept vorbind, n-ar fi deloc lipsit de interes să stabilim în ce chip unele clase, sau unele categorii, fac din propria lor sărbătoare, sărbătoarea întregii națiuni, după cum n-ar fi lipsit de interes să vedem în ce chip unele evenimente capitale cum ar fi, să zicem, marea revoluție socialistă, sînt prin ele însele, și chiar la momentul cînd se produc, niște sărbători ale întregii umanități. Ceea ce aș vrea deocamdată ar fi doar să stabilim că o sărbătoare națională este, în sensul cel mai propriu, un prilej de rememorare al unui eveniment care, prin amploarea și consecințele lui, angajează soarta unui popor. Se înțelege de ce o asemenea sărbătoare, deși nu este, în principiu, decît celebrarea unui eveniment consumat, convoacă, de fapt, în amintire toate

acele momente esențiale ale istoriei în care un popor întreg se adună în jurul monumentelor sale și al eroilor săi. Pe scurt : o sărbătoare națională este un apel în timp, o convocare a istoriei pe un punct dat și într-un ceas stabilit.

II — O ceremonie a rememorării ! Sau, ca să vorbim în termeni teatralești : o chemare la rampă a istoriei, în fața unui parter cît țara toată. Și legi, probabil, ideea de sărbătoare națională de harul memoriei numai pentru că memoria este aceea care garantează sentimentul continuității.

I — Exact. Orice sărbătoare este, în fond, sărbătorirea unui eveniment „memorabil“, care adică se impune memoriei și merită, în orice caz, să fie pomenit. În sensul acesta s-ar putea vorbi chiar de o „sărbătoare a memoriei“. Lucru, de altfel, perfect de înțeles. Fără memoria existenței sale, adică fără sentimentul continuității, primitivul trăiește într-un prezent absolut, într-un timp alb, în care gestul n-are semnificație și consecințele sînt mereu imprevizibile. Momentul în care primul hominid a băgat de seamă că același gest are inevitabil aceleași urmări și a avut revelația în amintire a acestui raport de la cauză la efect, acesta a fost, cu siguranță, momentul sărbătoresc al primei sale bucurii.

II — Am înțeles : timpul fracționat este timpul propriu-zis al istoriei.

I — Într-adevăr. Popoarele fără memorie, ca și individul fără amintiri, încetează să existe. Încît am putea spune că un popor

este mai ales ceea ce își amintește a fi. De aici, pesemne, din nevoia absolută de a-și afirma neconținut ființa și de a-și confirma locul sub soare, obligația mereu resimțită de a-și marca trecerea. Acolo unde omul primitiv nu lasă în urmă decît tiparul de lut al unui picior gol și unde, o eră mai tirziu, vinătorul va înfige un par drept semn al trecerii sale prin geografia labirintică, omul civilizât înalță o piramidă, seamănă un ogor, sau alcătuieste o carte.

II — Cum s-ar zice, creația sancționează prezența.

I — Dacă înțelegem creația în sensul cel mai larg, ca faptă în ordinea vieții, menită să sporească conștiința de sine însuși a omului, atunci da, se poate spune într-adevăr, că sancționează prezența. Dar încă n-o perpetuează. Pentru ca sentimentul continuității să se constituie e nevoie ca generații după generații să ridice o altă piramidă, să semene un alt ogor, să alcătuiască o altă carte.

II — Ca actor, pot să înțeleg foarte bine sensul repetiției.

I — Atunci ai să pricepi și de ce o sărbătoare națională nu se sărbătorește numai o singură dată. Unele popoare se nasc și mor la poalele piramidelor; altele, ca să zic așa, le cără în spinare pe toate drumurile istoriei; noi sărbătorim „23 August” pentru a treizecea oară, și de fiecare dată ne amintim de secolele care ne precedă în cîmpul propriei noastre istorii: un lung șir de piramide intrupate din faptele noastre. În toate cazurile, însă, momentul repetiției este esențial pentru că el fixează amintirea și consolidează însumarea semnificațiilor ei în conștiință. „Sărbătoarea repetată” ține de însăși esența sărbătorii și o regăsim pe toată scara istoriei.

II — Evident. Ar trebui, cred, numai să facem o distincție. Dacă străvechile sărbători agrare, vinătorești, religioase sînt momente ale unei repetiții continui menite să reînnoiască valabilitatea unui legămint cu divinitatea, cele laice sînt menite, în general, să reimprospăteze amintirea unui legămint cu istoria.

I — Adevărat. Dar toate au, la urma urmei, rostul esențial de a mobiliza energiile spiritului și geniul faptei. Chiar și numai în spațiul vieții spirituale, apariția unei capodopere are semnificația profundă a unei mari sărbători, și legătura repetată cu generațiile succesive e resimțită, de fiecare dată, ca o reînnoire a unui legămint de viață lungă. Variantele unei legende, sau ale unei balade, chiar pomelnicele și cronicile mereu transcrise și mereu transmise nu sînt decît semnele unui sistem mnemotehnic întemeiat pe repetiție.

II — Cum s-ar zice: un Homer sau un Shakespeare, perpetuat prin influența unei opere exemplare, e o piesă capitală într-un sistem mnemotehnic pentru uzul veacurilor.

I — S-ar părea, într-adevăr, că străvechiul adagiu scolastic potrivit căruia repetiția e mama învățaturii, e o transpunere la nivelul umanității a aceluia principiu al repetiției, activ pretutindeni în natură, fie sub înfățișarea ciclurilor cosmice, fie ca însușire a naturii de a memora structurile și de a le reproduce. Vreau să spun: ne amintim, dar ne amintim mai ales pentru ca să continuăm. Și pentru ca să durăm.

II — Acesta e și probabil unul din motivele pentru care o mare sărbătoare este totodată prilejul unui examen de conștiință.

I — Intocmai. Și pentru că sîntem artiști e nimerit să ne întrebăm ce anume continuăm și ce anume avem de gînd să durăm? Adică cu ce faptă ne pregătim să intrăm în durată! Nici vorbă, toate momentele mari ale unei istorii sînt solide; de aceea, se vede, ori de cite ori chemăm în amintire un moment, se înfățișează toate; e destul să pomenim un singur nume și în spatele lui, din eternitate, se adună toate obrazele luminate ale acestui pămînt. Este o solidaritate aici a marilor valori, și tocmai solidaritatea noastră cu ele fortifică spiritul continuității. Ca să zic așa: ne solidarizăm întru cele mari.

II — Am înțeles: Carpații nu ne-au scutit niciodată de obligația de a înalță piramide. Istoria e o carte în care citim plini de rivnă, dar numai pentru ca să ne îndemnăm a face noi înșine istorie. Ca artiști continuăm exemplul valorilor, năzuim adică să făptuim durabil. Dar aș vrea să-mi spui: există, crezi, în istoria artei noastre și vreun temei obiectiv al unei asemenea solidarități?

I — Doamne, cită naivitate! Dar bine-înțeles că există!

II — Știu, Iraelide. Știu că există. Și știu chiar și că sînt naiv. Dar naivitatea mea e curat pedagogică și — nu-i așa? — nițică nevinovăție nu strică niciodată unei bune

și conștiințioase mașini ca mine, programată exclusiv să pună întrebări întru propășirea unui dialog. În definitiv, nu-ți cer să-mi răspunzi cu o întreagă istorie a artei. Aș vrea doar un exemplu.

I — Ei bine, faptul, de pildă, că începuturile literaturii noastre moderne au coincis cu momentul resurecției naționale, asta, am impresia, nu numai că ne-a înzestrat, ca artiști, cu sentimentul tonic al istoriei, dar ne-a dat, în același timp, conștiința foarte acută a obligațiilor. Nu e o întâmplare, cred, că înainte de a avea o mare literatură, am avut mari filologi și istorici, că un poet atât de mare ca Eminescu plănuieste un decameron dramatic întemeiat pe istoria Mușatinilor; că nuvela cea mai solidă a acestor începuturi e nuvela istorică a lui Negruzzi și „scenele istorice” ale lui Odobescu, așa cum teatrul cel mai solid, pînă la Caragiale, e acela de inspirație istorică al lui Hasdeu și Alecsandri. Dar ia seama: importantă nu e atît preocuparea în sine pentru o tematică de inspirație istorică, cît obligația adine resimțită de a justifica existența unui popor și de a colabora la continuitatea lui. Nu-ți spun, firește, în privința asta, lucruri noi; repet numai adevăruri vechi; dar, cred că măcar la unele sărbători se cade să fie repetate. Aș adăuga numai atît: orice operă de artă, asemeni oricărui act tutelat de geniul creației, este o troiță înfiptă în creierul umanității. A crea înseamnă să participi la memoria lumii. Fiecare dintre noi o face din locul și din timpul lui. Și noi sîntem dintr-un loc și dintr-un

timp care aspiră sub zodia socialismului. Să-ți ignori locul și timpul înseamnă să fii de nicăieri; cu iluzia că poți fi al oricui, te paște primejdia de a pieri fără să fii al nimănui. Dar, de fiecare dată cînd o operă de artă vorbește lumii, se poate spune că o celulă din memoria umanității devine activă și întreține sentimentul euforic al eternității.

II — Și care crezi că ar fi aici rolul nostru, al actorilor?

I — Oh, da, după atîta ignorare de noi înșine, e timpul într-adevăr, să ne reamintim că deși destinul nostru ca actori e să repetăm mereu cuvintele demiurgului și să încorporăm programul altor existențe, rolul nostru e grandios, pentru că oriunde și oriînd un actor se mișcă și deschide gura ca să slujească marile valori, glasul lui conexează un circuit vital la nesfîrșitul dialog al omului cu omul.

II — Oh, Iraelide, e plină istoria de răscruce. Și ia-ți-ne că noi înșine, cu toții, sîntem la o răscruce. De-ar fi să rezumî în acest moment de sărbătoare un îndemn pentru noi, ce cuvînt esențial ai spune?

I — Doar atît stimabil: înfige o troiță la răscruce!

II — Ți-am cerut un cuvînt! Și mi-ai spus cinci. Mai scurt nu se poate?

I — Se poate. Dar spune-mi mai întîi: te-ai gîndit vreodată ce înseamnă „a dura”?

II — Nu. Dar acum că pomeniși verbul, îmi închipui că te referi la dublul lui înțeles: „a edifica” și „a dăinui”.

I — Ei bine, ia-ți și cuvîntul de care ai nevoie: Durează!

